МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра загальноправових дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Т.в.о.проректора
Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ
О.В.Ведмідський
___.___.2016

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС»

спеціальність 6.030401 «Правознавство»
для здобувачів вищої освіти 4 курсу юридичного факультету,
що навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти

Дніпро – 2016

Плани семінарських занять з навчальної дисципліни «Адміністративний процес» для здобувачів вищої освіти 4 курсу юридичного факультету, спеціальності 6.030401 «Правознавство» / Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 47 с .

РОЗРОБНИКИ:

Ільков В.В., доцент кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Розглянуто на засіданні кафедри загальноправових дисциплін
05 липня 2016 року, протокол № 23

Рекомендовано Науково-методичною радою університету
___ ___ 2016 р., протокол №

Завідувач кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету ДДУВС

_____ (Л.Р. Наливайко)
(підпис) (ініціали та прізвище)
«___» ____ 2016 року

© Ільков В.В., 2016 рік
© ДДУВС, 2016 рік

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття, особливості та джерела адміністративного процесу

Семінарське заняття – 2год.

1. Поняття адміністративно-процесуального права, його зміст та загальні риси.
2. Особливості адміністративно-процесуального права та основні напрямки розвитку адміністративно-процесуального права на сучасному етапі.
3. Адміністративно-процесуальне право зарубіжних країн.
4. Органи державної влади, як суб'єкти адміністративного процесу.

Дайте визначення таких понять:

"адміністративний процес", "адміністративно-процесуальне право", "адміністративне провадження", "стадія адміністративного процесу", "процесуальний етап", "процесуальна дія", «матеріальна норма», «процесуальна норма», «предмет адміністративно-процесуального права», «метод адміністративно-процесуального права».

Перелік джерел до вивчення теми:

1. Закони та інші нормативно – правові акти:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.

2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права: монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.

2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М.: Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.

2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р. / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) — К., 2006. — 360 с.

2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер'янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007. — 592 с.

2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.

2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2007. — 416 с.

2.10. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручник — К.: Літера ЛТД, 2002. — 287 с.

2.11. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. — 495с.

2.12. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник., 3-е видання, доповнене — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

2.13. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

2.14. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

2.15. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія. — К.: Атіка, 2005. — 352 с.

2.16. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навчальний посібник. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 367с.

2.17. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин — К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2000. — 68 с.

2.18. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.19. Грянка Г.В. «Співвідношення органів державної і місцевої влади: стан і перспективи в Україні», Актуальні питання адміністративного права і процесу: матеріали VIII наук.-практ.семінару (Київ, 25 квіт. 2013 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – Х., – 324 с.

2.20. Грянка Г. В. Відмінність контролю від нагляду у забезпеченні законності і дисципліни в публічному адмініструванні / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової науки матер. У наук-практ. сем. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2011. – С.32–34. – 190 с.

2.21. Грянка Г. В. Заохочення в діяльності публічної адміністрації / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права матер. У1 наук-практ. сем. – К. 2011. – С.114–118. – 188 с.

2.22. Колпаков В.К., Гордєєв В.В., Сопілко І.М.,. Огородник А.П, Ватаманюк Р.В., Грянка Г.В. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності. Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2011. – 416 с.

Тема 2. Звернення громадян. Доступ до публічної інформації.

Семінарське заняття – 2год.

1. Поняття, види, загальні ознаки звернень громадян. Петиція.
2. Стадії та структура провадження за зверненнями громадян.
3. Доступ до публічної інформації. Поняття та правові основи надання доступу громадянам до публічної інформації.
4. Інформаційний запит щодо доступу до публічної інформації. Вимоги, контроль та особливості.

Дайте визначення понять:

"звернення", "форма звернення", "заява", "пропозиція", "скарга", “зауваження”, "клопотання", "публічна інформація", "інформаційний запит", "анонімні звернення", "заявник", "відповідь", "попередня обробка", "резолюція", "особистий прийом", «петиція», «види петицій», “конфеденційна інформація”, “таємна інформація”, “службова інформація”.

Вирішіть задачу:

Голова районної держадміністрації 1 жовтня 2015 року одержав скаргу громадянина К. на дії завідуючого районним відділом охорони здоров’я. Ознайомившись зі скаргою 15 жовтня, він надіслав її для розгляду по суті у міський відділ охорони здоров’я. Які порушення діючого законодавства були допущені? Як би Ви вирішили дану ситуацію?

Перелік джерел до вивчення теми:

1. Закони та інші нормативно – правові акти:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року

1.3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.

1.4. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 верес. 2012 р. / Голос України від 06.10.2012 № 188.

1.5. Про доступ до публічної інформації: Закон України/ Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011.- №32.- ст.24.

1.6. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996// Відомості Верховної Ради України – 1996. – №47. – Ст.256.

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків : ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.

2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.

2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.

2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р.) / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) - К., 2006. — 360 с.

2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер'янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007.—592 с.

2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.

2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2007. — 416 с.

2.10. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручник — К.: Літера ЛТД, 2002. — 287 с.

2.11. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. — 495с.

2.12. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник., 3-е видання, доповнене — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

2.13. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

2.14. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

2.15. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія. — К.: Атіка, 2005. — 352 с.

2.16. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навчальний посібник. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 367с.

2.17. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин — К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2000. — 68 с.

2.18. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.19. Грянка Г.В. «Співвідношення органів державної і місцевої влади: стан і перспективи в Україні», Актуальні питання адміністративного права і процесу: матеріали VIII наук.-практ.семінару (Київ, 25 квіт. 2013 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – Х., – 324 с.

2.20. Грянка Г. В. Відмінність контролю від нагляду у забезпеченні законності і дисципліни в публічному адмініструванні / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової науки матер. У наук-практ. сем. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2011. – С.32–34. – 190 с.

2.21. Грянка Г. В. Заохочення в діяльності публічної адміністрації / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права матер. У1 наук-практ. сем. – К. 2011. – С.114–118. – 188 с.

2.22. Колпаков В.К., Гордєєв В.В., Сопілко І.М.,. Огородник А.П, Ватаманюк Р.В., Грянка Г.В. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності. Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2011. – 416 с.

2.23. Грянка Г.В. «Правове регулювання контрольно-наглядової діяльності міліції», Публічне адміністрування в сучасних умовах: матеріали VII наук.-практ.семінару (Київ, 24 трав. 2012 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – К.; Х., НікаНова. – 265 с. С. 24–261.

2.24. Збірник задач з адміністративно-правових дисциплін / ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – К.,Х.: НАВС, НікаНова, 2012. – 178 с.

2.25. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.26. Стаматіна М.В. Організація діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу : Дис.... канд. юрид. наук (12.00.07) // ХНУВС. – Харків: 2012. – 187 с.

Тема 3. Дисциплінарна відповідальність.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття, принципи, види та особливості дисциплінарних проваджень.
2. Види дисциплінарних стягнень, що застосовуються до державних службовців та їх характеристика.
3. Дисциплінарні провадження у окремих категорій осіб зі спеціальним правовим статусом (судді, прокурори, адвокати, військовозобов’язані, поліція).

Дайте визначення понять

«дисципліна», «відповідальність», «дисциплінарна відповідальність», «дисциплінарне провадження», «стягнення», «державний службовець», «догана», «грошовий штраф», «зауваження», «сувора догана», «звільнення»

Завдання:

1) Курсант Академії К. (прийняв присягу), що перебував на канікулах у своїх батьків, розпивши разом зі своїм шкільним другом у місцевому кафе пляшку горілки почав співати непристойні пісні, нецензурно висловлюватися. До якого виду відповідальності може бути притягнений К.? Чому?

2) У квітні на державному підприємстві були виявлені помилки в квартальному звіті, допущені з вини економіста П., який в цей час перебував у відрядженні. Повернувшись з відрядження, П. через тиждень поїхав на місячні курси підвищення кваліфікації, а по поверненню з курсів

пішов у відпустку. При поверненні з відпустки, в середині серпня, у П. було взято пояснення про помилки у звіті, потім йому була винесена догана. П. звернувся до суду зі скаргою на дії керівництва підприємства. Чи правомірно адміністрація притягнула П. до дисциплінарної відповідальності?

Перелік джерел до вивчення теми:

1. Закони та інші нормативно – правові акти:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року.

1.3. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс].

1.4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.

1.5. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 верес. 2012 р. / Голос України від 06.10.2012 № 188.

1.6. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. - № 24. – ст. 207.

1.7. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 25. — Ст. 146.

1.8. Дисциплінарний статут прокуратури України, затверджений постановою Верховної Ради України від 06.11.1991 року № 1796-XII.

1.9. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 лютого 2006 №3460 VI // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 29. –Ст.245 .

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.

2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права: монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.

2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М.: Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.

2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р.) / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) — К., 2006. — 360 с.

2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер'янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007.—592 с.

2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.

2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред.

Тема 4. Правова основа діяльності, структура та система адміністративних судів. Іноземний досвід

Семінарське заняття – 2 год.

1. Історичний досвід формування адміністративної юстиції в Україні та зарубіжних країнах. Провадження адміністративної юстиції в Україні.
2. Поняття адміністративного суду. Законодавче і нормативне врегулювання діяльності адміністративних судів.
3. Структура адміністративних судів. Система адміністративних судів.

Дайте визначення понять

«суд», «адміністративний суд», «адміністративна юстиція», «місцевий адміністративний суд», «апеляційний адміністративний суд», «Вищий адміністративний суд України», «Верховний Суд України», «апеляційна скарга», «касаційна скарга», «судова система».

Перелік джерел до вивчення теми:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року

1.3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. -№ 322-VIII.- ст.192.

1.4. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс].

1.5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.

1.6. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 верес. 2012 р. / Голос України від 06.10.2012 № 188.

1.5. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. - № 24. – ст. 207.

1.6. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 25. — Ст. 146.

1.7. Про громадські об’єднання: Закон України від 22 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України – 2013 – № 1. – Ст.1.

1.8. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» Закон України від 15.05.2003р. №755.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 31-32, ст.263.

1.9. Про доступ до публічної інформації: Закон України/ Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011.- №32.- ст.24.

1.10. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996// Відомості Верховної Ради України – 1996. – №47. – Ст.256.

1.11. Про систему органів юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 1998 р.

1.12. Дисциплінарний статут Збройних сил України: Закон України від 24 березня 1999 року, №551-XIV // ВВРУ. – 1999. – № 22-23. – Ст.197

1.13. Дисциплінарний статут прокуратури України, затверджений постановою Верховної Ради України від 06.11.1991 року № 1796-XII.

1.14. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 лютого 2006 №3460 VI // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 29. –Ст.245 .

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків : ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.

2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.

2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.

2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р.) / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) — К., 2006. — 360 с.

2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер'янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007.—592 с.

2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.

2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2007. — 416 с.

2.10. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручник — К.: Літера ЛТД, 2002. — 287 с.

2.11. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. — 495с.

2.12. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник., 3-е видання, доповнене — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

2.13. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

2.14. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

2.15. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія. — К.: Атіка, 2005. — 352 с.

2.16. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навчальний посібник. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 367с.

2.17. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин — К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2000. — 68 с.

2.18. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.19. Грянка Г.В. «Співвідношення органів державної і місцевої влади: стан і перспективи в Україні», Актуальні питання адміністративного права і процесу: матеріали VIII наук.-практ.семінару (Київ, 25 квіт. 2013 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – Х., – 324 с.

2.20. Грянка Г. В. Відмінність контролю від нагляду у забезпеченні законності і дисципліни в публічному адмініструванні / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової науки матер. У наук-практ. сем. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2011. – С.32–34. – 190 с.

2.21. Грянка Г. В. Заохочення в діяльності публічної адміністрації / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права матер. У1 наук-практ. сем. – К. 2011. – С.114–118. – 188 с.

2.22. Колпаков В.К., Гордєєв В.В., Сопілко І.М.,. Огородник А.П, Ватаманюк Р.В., Грянка Г.В. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності. Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2011. – 416 с.

2.23. Грянка Г.В. «Правове регулювання контрольно-наглядової діяльності міліції», Публічне адміністрування в сучасних умовах: матеріали VII наук.-практ.семінару (Київ, 24 трав. 2012 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – К.; Х., НікаНова. – 265 с. С. 24–261.

Тема 5. Юрисдикція, підвідомчість та підсудність справ адміністративної юрисдикції

Семінарські заняття – 4 год.

Семінарське заняття 1.

1. Поняття юрисдикції адміністративних судів з вирішення адміністративних справ, їх загальні ознаки та відмінності.

2. Поняття підсудності адміністративних справ. Юридичні ознаки та властивості визначення підсудності.

Семінарське заняття 2.

1.Предметна та територіальні підсудність адміністративних судів в Україні.

3. Інстанційна підсудність та підсудність кількох пов’язаних між собою вимог.

Дайте визначення таких понять:

"адміністративний процес", "адміністративна справа", "адміністративний позов", "суб’єкти адміністративного процесу", "адміністративний суд", "суб’єкт владних повноважень", "публічна служба", «підвідомчість», «підсудність», «предметна підсудність», «територіальна підсудність», «інстанційна підсудність».

Задачі:

1. Ухвалою Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області було відмовлено у відкритті провадження по адміністративній справі за позовом Н до Нікопольської міської ради про визнання протиправними дій щодо встановлення меж земельних ділянок та скасування рішення, оскільки оскаржуване рішення стосується не дій суб’єкта владних повноважень в сфері публічно-правових відносин, а дій відповідача, пов’язаних з вирішенням питання щодо встановлення меж земельних ділянок, у зв’язку з чим, даний спір необхідно вирішувати у порядку цивільного судочинства.

*(*З матеріалів справи вбачається, що фактично спір виник із земельних правовідносин, які регулюються Земельним та Цивільно-процесуальним кодексами України).

Оскаржуване рішення стосується не дій суб’єкта владних повноважень в сфері публічно-правових відносин, а дій відповідача, пов’язаних з вирішенням питання щодо встановлення меж земельних ділянок, у зв’язку з чим, даний спір необхідно вирішувати у порядку цивільного судочинства)

Чи обґрунтованими є дії суду?

Як повинен діяти суддя в цій ситуації?

1. Фізична особа-підприємець В. відкликала свою позовну заяву подану до Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу та просила залишити її без розгляду, посилаючись на те, що вона подана із порушенням правил територіальної підсудності. Суд своєю ухвалою задовольнив клопотання та залишив позовну заяву без розгляду на підставі пункту 5 частини першої статті 155 КАСУ.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

2. Голову правління державного підприємства звільнили з роботи, не попередивши про це, як того вимагає КЗпПУ.

До якого суду і в якому порядку він може оскаржити наказ про звільнення?

Перелік джерел до вивчення теми:

1. Нормативна – правові акти

1. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main.

2. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний комен- тар / за ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитонової. – Х. : ТОВ “Одіссей”, 2005. – 552 с.

3. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства Укра- їни / за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К. : Юрінком, 2008. – 704 с.

4. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. В. К. Матвійчука. – К. : КНТ, 2008. – 452 с.

5. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 25.06.2009 № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-14.

6. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України “Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ” від 06.03. 2008 № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002760-08.

7. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 25.06.2009 № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_001760-09.

Тема 6. Принципи та учасники адміністративного судочинства. Загальні засади адміністративного судочинства. Судові виклики та повідомлення. Фіксування.

Семінарські заняття – 4 год.

Семінарське заняття 1.

1. Принципи адміністративного судочинства. Поняття та види учасників адміністративного судочинства, їх правосуб’єктність.

2. Характеристика процесуального статусу учасників адміністративного судочинства. Процесуальний статус сторін в судовому адміністративному процесі.

Семінарське заняття 2.

1. Процесуальний статус третіх осіб в судовому адміністративному процесі. Процесуальний статус представників в судовому адміністративному процесі.

2. Судові виклики та повідомлення.

3. Фіксування судового процесу.

Дайте визначення таких понять:

«принцип адміністративного судочинства», «учасники адміністративного судочинства», «позивач», «відповідач», «свідок», «спеціаліст», «перекладач», «експерт», «третя особа в адміністративному судочинстві», «основні засади судочинства», «судова повістка», «судовий виклик», «строк в адміністративному судочинстві», «камертон (як засіб фіксування)»

Задачі:

1. У адміністративній справі у якості відповідача виступає Міндоходів і зборів. Позивач просив захистити його право шляхом покладення певних обов'язків на одну із посадових осіб цього органу. Суд залишив справу без руху та зобов'язав узгодити вступну частину позовної заяви із її прохальною частиною.

Чи є підстави у сторін до оскарження цієї ухвали до апеляції?

Обґрунтуйте відповідь.

2. Особою, яка була звільнена з посади заступником начальна об'єднання №1 із режиму та оперативної роботи управління виправно-трудових колоній Красноярського краю СРСР, було подано позов про неправомірне нарахування їй пенсії в меншому розмірі, аніж передбачений для осіб, які звільнені із аналогічних посад в Установах Державного Департаменту України з питань виконання покарань, займана посада при СРСР прирівняна до посади першого заступника начальника установ з нагляду, безпеки, охорони та оперативної роботи. Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив, оскільки позивач не дав іншої довідки, яка б підтвердила відповідність займаної при звільненні посади іншій (вищій) посаді у структурі Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Проаналізуйте, чи дотриманий був принцип диспозитивності в судовому процесі?

Обгрунтуйте відповідь.

3. У справі з приводу оскарження розпорядження міського голови відповідачем була названа відповідна міська рада.

Яким судом має розглядатись справа?

Чи є належним відповідачем відповідна міська раду?

4. Судді місцевого суду звернулися до суду із позовом, у якому просять стягнути на свою користь втрати частини заробітної плати, пов'язані з утриманням податку відповідно до Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб». Позовні вимоги обґрунтовані тим, що протягом 2004-2006 років з нарахованої позивачам заробітної плати було отримано податок з доходів фізичних осіб. Оскільки судді відповідно до Указу Президента України від 10.07.1995р. №584/95 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту» звільнені від сплати прибуткового податку, то утримані з нарахованої позивачам заробітної плати відповідні суми підлягають стягненню на користь останніх. Протягом 2004-2006 років жодні зміни до кошторису відповідного місцевого суду стосовно компенсації втрати частини заробітку суддів від сплати податку не вносились, що не забезпечило належний рівень оплати праці суддів та призвело до зменшення фактично отриманої позивачами заробітної плати.

Визначіть суб'єктів адміністративних правовідносин? Чи є особливості у цих адміністративно-правових відносин, які вони?

Перелік джерел до вивчення теми:

1. Закони та інші нормативно – правові акти:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року.

1.3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. -№ 322-VIII.- ст.192.

1.4. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс].

1.5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.

1.6. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 верес. 2012 р. / Голос України від 06.10.2012 № 188.

1.5. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. - № 24. – ст. 207.

1.6. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 25. — Ст. 146.

1.7. Про громадські об’єднання: Закон України від 22 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України – 2013 – № 1. – Ст.1.

1.8. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» Закон України від 15.05.2003р. №755.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 31-32, ст.263.

1.9. Про доступ до публічної інформації: Закон України/ Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011.- №32.- ст.24.

1.10. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996// Відомості Верховної Ради України – 1996. – №47. – Ст.256.

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків : ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.

2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.

2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.

2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р.) / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) — К., 2006. — 360 с.

2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер’янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007—592 с.

2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.

2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2007. — 416 с.

2.10. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручник — К.: Літера ЛТД, 2002. — 287 с.

2.11. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. — 495с.

2.12. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник., 3-е видання, доповнене — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

2.13. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

2.14. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

2.15. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія. — К.: Атіка, 2005. — 352 с.

2.16. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навчальний посібник. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 367с.

2.17. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин — К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2000. — 68 с.

2.18. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.19. Грянка Г.В. «Співвідношення органів державної і місцевої влади: стан і перспективи в Україні», Актуальні питання адміністративного права і процесу: матеріали VIII наук.-практ.семінару (Київ, 25 квіт. 2013 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – Х., – 324 с.

2.20. Грянка Г. В. Відмінність контролю від нагляду у забезпеченні законності і дисципліни в публічному адмініструванні / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової науки матер. У наук-практ. сем. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2011. – С.32–34. – 190 с.

2.21. Грянка Г. В. Заохочення в діяльності публічної адміністрації / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права матер. У1 наук-практ. сем. – К. 2011. – С.114–118. – 188 с.

2.22. Колпаков В.К., Гордєєв В.В., Сопілко І.М.,. Огородник А.П, Ватаманюк Р.В., Грянка Г.В. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності. Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2011. – 416 с.

2.23. Грянка Г.В. «Правове регулювання контрольно-наглядової діяльності міліції», Публічне адміністрування в сучасних умовах: матеріали VII наук.-практ.семінару (Київ, 24 трав. 2012 р.) / Ред. колегія:

О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – К.; Х., НікаНова. – 265 с. С. 24–261.

Тема 7. Звернення до адміністративного суду. Відкриття провадження в адміністративній справі. Поняття та стадії адміністративного судочинства.

Семінарські заняття – 4 год.

Семінарське заняття 1.

1. Звернення до адміністративного суду.
2. Право на позов. Види позовів. Форма і зміст позову.
3. Позовні вимоги

Семінарське заняття 2.

1. Відкриття провадження у справі.
   Залишення без руху позовної заяви. Повернення позову.
   Відмова у відкритті провадження у справі.
2. Строки звернення до адмін. суду.

Дайте визначення таких понять:

«адміністративне судочинство», «стадія адміністративного судочинства», «завдання адміністративного судочинства», «апеляційний суд», «касаційний суд», «судовий виклик», «судове повідомлення», «позовна заява», «право на позов», «форма позову», «звернення», «відкриття провадження», «сторони провадження»

Задачі:

1. Позивач звернувся до адміністративного суду за захистом порушених органом виконавчої влади його прав шляхом подання скарги. Суд залишив це звернення без розгляду, у зв’язку з недотриманням особою вимоги щодо найменування звернення.

Чи були підстави для оскарження цього рішення суду?

Які подальші процесуальні дії позивача?

2. Державна податкова інспекція звернулась до суду із вимогою застосувати до товариства із обмеженою відповідальністю – платника податків арешт активів шляхом зупинення видаткових операцій на рахунках в установі банку. 18 квітня 2015 р. суд першої інстанції, рішення якого у подальшому було підтримане судом апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову на підставі двох основних мотивів. По-перше, суд встановив безпідставність вимоги про зупинення видаткових операцій через відсутність обставин, які б обґрунтовували необхідність вжиття цього примусового заходу. По-друге, на момент розгляду справи суд констатував зміни до закону, якими позивач позбавлявся права звертатись до суду із такою вимогою.

Чи обґрунтованим є рішення суду?

Які подальші дії для повного захисту прав позивача?

3. Колишній головний спеціаліст виконавчого комітету міської ради О. звернулася до окружного адміністративного суду з позовною заявою про стягнення з виконкому заробітної плати у розмірі 2 140 гривень за останні три місяці перед її звільненням, протягом яких вона заробітну плату не отримувала. Суд відмовив у відкритті провадження у зв'язку з тим, що таку заяву не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства, оскільки О. вже не перебуває на публічній службі, а заявлені нею вимоги є вимогами, що випливають з трудових правовідносин.

Зробіть юридичний аналіз ситуації та підготуйте правову позицію з цього питання.

Перелік нормативних актів України до вивчення теми:

1. Закони та інші нормативно – правові акти:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року

1.3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. -№ 322-VIII.- ст.192.

1.4. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс].

1.5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.

1.6. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 верес. 2012 р. / Голос України від 06.10.2012 № 188.

1.5. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. - № 24. – ст. 207.

1.6. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 25. — Ст. 146.

1.7. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України – 2013 – № 1. – Ст.1.

1.8. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» Закон України від 15.05.2003р. №755.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 31-32, ст.263.

1.9. Про доступ до публічної інформації: Закон України/ Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011.- №32.- ст.24.

1.10. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996// Відомості Верховної Ради України – 1996. – №47. – Ст.256.

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.

2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.

2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.

2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р.) / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) — К., 2006. — 360 с.

2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер'янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007.—592 с.

2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.

2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2007. — 416 с.

2.10. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручник — К.: Літера ЛТД, 2002. — 287 с.

2.11. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. — 495с.

2.12. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник., 3-е видання, доповнене — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

2.13. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

2.14. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

2.15. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія. — К.: Атіка, 2005. — 352 с.

2.16. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навчальний посібник. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 367с.

2.17. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин — К.: Видавничий Дім Ін Юре, 2000. —68 с.

2.18. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.19. Грянка Г.В. «Співвідношення органів державної і місцевої влади: стан і перспективи в Україні», Актуальні питання адміністративного права і

процесу: матеріали VIII наук.-практ.семінару (Київ, 25 квіт. 2013 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – Х., – 324 с.

2.20. Грянка Г. В. Відмінність контролю від нагляду у забезпеченні законності і дисципліни в публічному адмініструванні / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової науки матер. У наук-практ. сем. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2011. – С.32–34. – 190 с.

2.21. Грянка Г. В. Заохочення в діяльності публічної адміністрації / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права матер. У1 наук-практ. сем. – К. 2011. – С.114–118. – 188 с.

2.22. Колпаков В.К., Гордєєв В.В., Сопілко І.М.,. Огородник А.П, Ватаманюк Р.В., Грянка Г.В. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності. Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2011. – 416 с.

2.23. Грянка Г.В. «Правове регулювання контрольно-наглядової діяльності міліції», Публічне адміністрування в сучасних умовах: матеріали VII наук.-практ.семінару (Київ, 24 трав. 2012 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – К.; Х., НікаНова. – 265 с. С. 24–261.

Тема 8. Перегляд судових рішень.

Семінарські заняття – 2 год.

1. Оскарження судових рішень. Апеляційне оскарження.

2. Касаційне оскарження. Предмет касаційного оскарження. Підстави касаційного оскарження. Відкриття касаційного провадження. Порядок подання касаційної скарги, строки її подання. Форма і зміст касаційної скарги.

3. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

Дайте визначення таких понять:

«судове рішення», «апеляційне оскарження», «касаційна скарга», «система перегляду содового рішення», «законність», «обгрунтованість», «скасування судового рішення», «постанова суду», «ухвала суду», «судове провадження».

Завдання:

1. Громадянин К – позивач у справі про оскарження припису інспектора державної санітарно-епідеміологічної служби заявив у судовому засіданні відвід судді, оскільки відомо, що суддя та інспектор є сусідами і перебувають у дружніх стосунках. Знаючи, що відвід задоволено не буде, позивач завчасно підготував апеляційну скаргу на ухвалу суду, яку й подав відразу після проголошення ухвали про відмову у задоволенні відводу. Але суд апеляційну скаргу відмовився прийняти, розглянув справу за суттю і прийняв постанову, якою у задоволенні позову відмовив.

Чи мали місце порушення прав позивача?

Вкажіть своє бачення вирішення даної ситуації?

Перелік нормативних актів України до вивчення теми:

1. Закони та інші нормативно – правові акти:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року.

1.3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. -№ 322-VIII.- ст.192.

1.4. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс].

1.5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.

1.6. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 верес. 2012 р. / Голос України від 06.10.2012 № 188.

1.5. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. - № 24. – ст. 207.

1.6. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 25. — Ст. 146.

1.7. Про громадські об’єднання: Закон України від 22 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України – 2013 – № 1. – Ст.1.

1.8. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» Закон України від 15.05.2003р. №755.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 31-32, ст.263.

1.9. Про доступ до публічної інформації: Закон України/ Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011.- №32.- ст.24.

1.10. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996// Відомості Верховної Ради України – 1996. – №47. – Ст.256.

1.11. Про систему органів юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 1998 р.

1.12. Дисциплінарний статут Збройних сил України: Закон України від 24 березня 1999 року, №551-XIV // ВВРУ. – 1999. – № 22-23. – Ст.197.

1.13. Дисциплінарний статут прокуратури України, затверджений постановою Верховної Ради України від 06.11.1991 року № 1796-XII.

1.14. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 лютого 2006 №3460 VI // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 29. –Ст.245.

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.

2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.

2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.

2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р.) / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) — К., 2006. — 360 с.

2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер'янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007.—592 с.

2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.

2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2007. — 416 с.

2.10. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручник — К.: Літера ЛТД, 2002. — 287 с.

2.11. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. — 495с.

2.12. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник., 3-е видання, доповнене — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

2.13. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

2.14. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

2.15. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія. — К.: Атіка, 2005. — 352 с.

2.16. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навчальний посібник. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 367с.

2.17. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин — К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2000. — 68 с.

2.18. Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.19. Грянка Г.В. «Співвідношення органів державної і місцевої влади: стан і перспективи в Україні», Актуальні питання адміністративного права і процесу: матеріали VIII наук.-практ.семінару (Київ, 25 квіт. 2013 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – Х., – 324 с.

2.20. Грянка Г. В. Відмінність контролю від нагляду у забезпеченні законності і дисципліни в публічному адмініструванні / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової науки матер. У наук-практ. сем. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2011. – С.32–34. – 190 с.

2.21. Грянка Г. В. Заохочення в діяльності публічної адміністрації / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права матер. У1 наук-практ. сем. – К. 2011. – С.114–118. – 188 с.

2.22. Колпаков В.К., Гордєєв В.В., Сопілко І.М.,. Огородник А.П, Ватаманюк Р.В., Грянка Г.В. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності. Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2011. – 416 с.

2.23. Грянка Г.В. «Правове регулювання контрольно-наглядової діяльності міліції», Публічне адміністрування в сучасних умовах: матеріали VII наук.-практ.семінару (Київ, 24 трав. 2012 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – К.; Х., НікаНова. – 265 с. С. 24–261.

2.24. Збірник задач з адміністративно-правових дисциплін / ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – К.,Х.: НАВС, НікаНова, 2012. – 178 с.

2.25. Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.26. Стаматіна М.В. Організація діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу : Дис. канд. юрид. наук (12.00.07) // ХНУВС. – Харків: 2012. – 187 с.

2.27. Сущенко В.Д., Константінов С.Ф., Єрмаков Ю.О., Луговий І.О., Мозоль С.А. Адміністративна відповідальність за правопору-шення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення: Навчальний посібник. – К.: "МП Леся", 2012

Тема 9. Особливості розгляду окремих категорій справ.

Семінарські заняття – 4 год.

Семінарське заняття 1.

1. Особливості провадження у справах щодо спорів, пов'язаних з прийняттям, проходженням та звільненням з публічної служби.
2. Особливості провадження у справах за зверненням суб'єкта владних повноважень, органів доходів та зборів. Податкове подання.

Семінарське заняття 2.

1. Особливості провадження у справах щодо спорів, пов'язаних з оскарженням рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб державної виконавчої служби.
2. Особливості провадження у справах щодо виборів.
3. Скорочене провадження.

Дайте визначення таких понять:

«судове провадження», «окрема категорія справ», «проходження публічної служби», «звільнення з публічної служби», «суб’єкт владних повноважень», «оскарження рішення», «бездіяльність посадової особи», «виборчі спори», «скорочене провадження».

Задачі:

1. 17 лютого 2014 року міськвиконком оголосив конкурс на заміщення посади юрисконсульта. Із заявами про участь у конкурсі звернулися громадяни України А. і В. 20 березня 2014 року міський голова видав наказ про призначення на посаду юрисконсульта В.

А., вважаючи, що його право на заміщення цієї посади було порушене, звернувся з адміністративним позовом до міськрайонного суду. На підтвердження своєї позиції він послався на такі обставини: відсутність у громадянина В. вищої юридичної освіти, навчання на другому курсі юридичного факультету (заочно), не складення ним при призначенні на посаду присяги державного службовця.

Обґрунтуйте правову позицію позивача у цій справі?

Чи є правові підстави до задоволення позову?

2. Дніпропетровським окружним адміністративним судом залишено позовну заяву Нікопольської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління ДФС у Дніпропетровській області до Приватного підприємства «Торонто» про стягнення коштів без руху, посилаючись на ту обставину, що в ній відсутні докази надіслання відповідачу копії позовної заяви та доданих до неї документів (квитанція про направлення із описом вкладення, тощо) та квитанції про сплату судового збору

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

У яких випадках адміністративний позов залишається без руху?

Перелік нормативних актів України до вивчення теми:

1. Закони та інші нормативно – правові акти:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року.

1.3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. -№ 322-VIII.- ст.192.

1.4. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс].

1.5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.

1.6. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 верес. 2012 р. / Голос України від 06.10.2012 № 188.

1.5. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. - № 24. – ст. 207.

1.6. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 25. — Ст. 146.

1.7. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України – 2013 – № 1. – Ст.1.

1.8. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» Закон України від 15.05.2003р. №755.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 31-32, ст.263.

1.9. Про доступ до публічної інформації: Закон України/ Відомості

Верховної Ради України (ВВР). – 2011.- №32.- ст.24.
1.10. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996// Відомості Верховної Ради України – 1996. – №47. – Ст.256.
1.11. Про систему органів юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 1998 р.

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.
2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.
2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.
2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.
2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р.) / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) — К., 2006. — 360 с.
2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер'янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007.—592 с.
2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.
2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2007. — 416 с.
2.10. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручник — К.: Літера ЛТД, 2002. — 287 с.
2.11. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. — 495с.
2.12. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник., 3-е видання, доповнене — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

Тема 10. Правова основа та порядок здійснення виконавчих проваджень.

Семінарські заняття – 4 год

Семінарське заняття 1.

1. Поняття, правова основа та ознаки виконавчого провадження.
2. Суб'єкти виконавчого провадження та їх процесуальний статус. Види виконавчих документів у виконавчому провадженні.

Семінарське заняття 2.

1.Процесуальний порядок здійснення виконавчого провадження.
2.Оскарження результатів здійснення виконавчого провадження.

Дайте визначення таких понять

«провадження», «виконавче провадження», «суб'єкт виконавчого провадження», «виконавчий документ», «судовий захист», «державна виконавча служба», «соціальний захист», «державний виконавець», «боржник», «стягувач», «судове рішення», «відшкодування шкоди», «супровідний лист»

Задачі:

1. Іванов звернувся до районного суду з позовом до свого сусіда Петрова, який залишив відкритим водопровідний кран і затопив його квартиру , внаслідок цього були зіпсовані стеля і стіни.

За рішенням суду Петров зобов'язаний відшкодувати Іванову вартість ремонту в сумі 2500 грн. У зв'язку з тим , що Петров добровільно не виконав рішення , виникло питання про примусове його виконання.

Визначіть дії Іванов щодо звернення до примусового виконання рішення суду.

Який порядок і строки здійснення примусового виконання рішення у цьому випадку?

2. За рішенням міськрайонного суду з виконавчого комітету міської ради було стягнуто на користь О. кошти у розмірі 2300 грн. на відшкодування йому шкоди внаслідок пошкодження автомобіля, який зіткнувся зі службовим автомобілем міськвиконкому внаслідок порушення водієм службового авто правил дорожнього руху. Для примусового виконання рішення було видано виконавчий лист, на підставі якого державним виконавцем було відкрито виконавче провадження. Через місяць державний виконавець закрив виконавче провадження у зв'язку з відсутністю у бюджеті міськвиконкому статті видатків на відшкодування шкоди. Вважаючи таке рішення державної виконавчої служби незаконним, О. звернувся з позовом до адміністративного суду з вимогою скасувати це рішення.

Зробіть юридичний аналіз ситуації та підготуйте правову позицію.

3. 18 квітня 2013 державний виконавець відкрив виконавче провадження. 20 квітня 2013 копія постанови про відкриття виконавчого провадження була направлена боржнику, яку він отримав 22 квітня 2013 року. З 24 квітня 2013 року державний виконавець приступив до примусового виконання виконавчого листа. У підсумку з боржника було стягнуто виконавчий збір у розмірі 10 % всієї стягуваної суми (суми, зазначеної у виконавчому документі).

Надайте консультацію боржнику.

Перелік джерел до вивчення теми:

1. Закони та інші нормативно – правові акти:

1.1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року.

1.3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. -№ 322-VIII.- ст.192.

1.4. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс].

1.5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93.

1.6. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 верес. 2012 р. / Голос України від 06.10.2012 № 188.

1.5. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. - № 24. – ст. 207.

1.6. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 25. — Ст. 146.

1.7. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року // Відомості Верховної Ради України – 2013 – № 1. – Ст.1.

1.8. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» Закон України від 15.05.2003р. №755.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 31-32, ст.263.

1.9. Про доступ до публічної інформації: Закон України/ Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011.- №32.- ст.24.

1.10. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996// Відомості Верховної Ради України – 1996. – №47. – Ст.256.

1.11. Про систему органів юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 1998 р.

2. Підручники, монографії та інші наукові видання

2.1. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навчальний посібник / О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 250 с.

2.2. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навчальний посібник / О. І. Миколенко. – Харків: ТОВ «Одіссей», 2010. – 368 с.

2.3. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія / О. І. Миколенко. – Х. : Бурун Книга, 2010. – 336 с.

2.4. Административно-процессуальное право Германии (Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland) / Вильфрид Бергман — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 288 с.

2.5. Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 22 грудня 2006 р.) / Київський національний ун-т внутрішніх справ / О. М. Джужа (голова ред.кол.) — К., 2006. — 360 с.

2.6. Адміністративне право України. Академічний курс. / За заг. Ред. В.Б. Авер'янова: Підручник: У 2 т. Т. 1 — К.: Юридична думка, 2007.—592 с.

2.7 Адміністративне право України: Навчальний посібник / За ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.

2.8. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

2.9. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник. / За ред. О. В. Кузьменко. — К.: Атіка, 2007. — 416 с.

2.10. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: Підручник — К.: Літера ЛТД, 2002. — 287 с.

2.11. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. — 495с.

2.12. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник., 3-е видання, доповнене — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

2.13. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

2.14. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

2.15. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія. — К.: Атіка, 2005. — 352 с.

2.16. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навчальний посібник. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. — 367с.

2.17. Селіванов А. О. Адміністративний процес в Україні: реальність і перспективи розвитку правових доктрин — К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2000. —68 с.

2.18. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д.Сущенко [та ін.] / за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с. – Бібліогр. в кінці тем.

2.19. Грянка Г.В. «Співвідношення органів державної і місцевої влади: стан і перспективи в Україні», Актуальні питання адміністративного права і процесу: матеріали VIII наук.-практ.семінару (Київ, 25 квіт. 2013 р.) / Ред. колегія: О.В. Кузьменко (голова), І.Д. Пастух, О.К. Волох. – Х., – 324 с.

2.20. Грянка Г. В. Відмінність контролю від нагляду у забезпеченні законності і дисципліни в публічному адмініструванні / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової науки матер. У наук-практ. сем. – К.: ВБ «Аванпост-прим», 2011. – С.32–34. – 190 с.

2.21. Грянка Г. В. Заохочення в діяльності публічної адміністрації / Г. В. Грянка Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права матер. VI наук-практ. сем. – К. 2011. – С.114–118. – 188 с.

2.22. Колпаков В.К., Гордєєв В.В., Сопілко І.М.,. Огородник А.П, Ватаманюк Р.В., Грянка Г.В. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності. Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2011. – 416 с.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ (ЗАДАЧІ)

Задача 1. 18 лютого 2015 року в м.Дніпропетровську на ТОВ «Промстар» було проведено позапланову документальну перевірку, де в ході цієї перевірки було складено протокол боргу на суму 8000 грн. Директор ТОВ «Промстар» звернувся до адміністративного окружного суду з проханням скасувати рішення податкової.

В якому судочинстві слід розглядати дану справу (кримінальному, адміністративному чи господарському)? Свою відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. При розгляді справи в адміністративному суді суддя при винесенні рішення спирався на Конституцію України, Кодекс адміністративного судочинства та договір по даній справі, спільні постанови Кабінету Міністрів України і профспілок України з питань охорони праці та соціального захисту працівників.

Чи можуть перераховані нормативні акти та договір бути джерелами адміністративного права? Назвіть види джерел адміністративного права?

Задача 3. Між ПАТ «Крот» до ТОВ «Малинка» виник конфлікт з приводу прострочення поставки товару на 5 днів. ПАТ звернулося до адміністративного суду.

Чи є ПАТ та ТОВ суб’єктами адміністративного процесу? Чи може їх спір вирішуватися в адміністративному суді? Відповідь обґрунтуйте

Задача 4. Громадянка Крапивна звернулася до юриста з запитанням про те, яким саме законами регулюються право на запит на інформацію і право на звернення. Юрист відповів, що регулюються такими законами, як:

- Законом України «Про доступ до публічної інформації»
- Закон України «Про засади державної мовної політики»
- Законом України «Про безоплатну правову допомогу».
- Законом України «Про звернення громадян».

Чи правильний перелік надав Юрист гр.Крапивній? Обгрунтуйте відповідь.

Задача 5. Гр. Загорний звернувля до Вас як до юриста з питанням про те, чи може він написати скаргу до органу державної влади на англійській мові?

Надайте Загорному повну та розгорнуту відповідь, спираючись на нормативну базу.

Задача 6. Гр. Кротова мала на меті скористуватися своїм правом на доступ до публічної інформації. Коли ж вона відправила запит, щоб отримати певну інформацію – їй було відмовлено на основі того, що запитувачем може бути лише юридична особа та об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень.

Чи правомірно було відмовлено Кротовій?

Надайте юридичну допомогу гр. Кротовій?

Задача 7. Суддя К неодноразово необґрунтовано вживав заходів щодо забезпечення позову та міг невживати заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом.

Чи можна притягнути суддю до дисциплінарної відповідальності?

Якщо так, то який саме вид з дисциплінарної відповідальності можна до нього застосувати?

Задача 8. 14 січня 2016 року в Дніпропетровский окружний адміністративний суд було надіслано анонімну скаргу про розголошення таємниці, що охороняється законом, в тому числі таємниці нарадчої кімнати, але в даній скаргі не зазначено суддю, дії якого оскаржуються.

Що буде з анонімною заявою?

Який Ви бачите вихід їх цієї ситуації, відповідь обґрунтуйте, керуючись нормами законодавства України?

Задача 9. На суддю Ш було отримано скаргу про притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Який саме орган уповноважений здійснювати дисциплінарне провадження щодо судді?

Задача 10.

До адміністративного суду звернулась громадянка Громова з заявою про сплату аліментів на двох дітей від її колишнього чоловіка. Громадянці відмовили у прийнятті заяви.

Чи повинна дана справа розглядатись в адміністративному судочинстві? Відповідь обґрунтуйте.

Зазначте випадки відмови у відкритті провадження згідно КАС України.

Як потрібно діяти гр. Громовій далі?

Задача 11. Дніпропетровський окружний адміністративний суд залишив позовну заяву без руху, посилаючись на ту обставину, що позивачем фізичною особою-підприємцем А не сплачено судовий збір за подання позову немайнового характеру.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Задача 12. Ухвалою Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області було відмовлено у відкритті провадження по адміністративній справі за позовом Н до Нікопольської міської ради про визнання протиправними дій щодо встановлення меж земельних ділянок та скасування рішення, оскільки оскаржуване рішення стосується не дій суб’єкта владних повноважень в сфері публічно-правових відносин, а дій відповідача, пов’язаних з вирішенням питання щодо встановлення меж земельних ділянок, у зв’язку з чим, даний спір необхідно вирішувати у порядку цивільного судочинства.

(З матеріалів справи вбачається, що фактично спір виник із земельних правовідносин, які регулюються Земельним та Цивільно-процесуальним кодексами України.

Оскаржуване рішення стосується не дій суб'єкта владних повноважень в сфері публічно-правових відносин, а дій відповідача, пов'язаних з вирішенням питання щодо встановлення меж земельних ділянок, у зв'язку з чим, даний спір необхідно вирішувати у порядку цивільного судочинства)

Чи обґрунтованими є дії суду?

Як повинен діяти суддя в цій ситуації?

Задача 13. Фізична особа-підприємець В відкликала свою позовну заяву подану до Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу та просила залишити її без розгляду, посилаючись на те, що вона подана із порушенням правил територіальної підсудності. Суд своєю ухвалою задовольнив клопотання та залишив позовну заяву без розгляду на підставі пункту 5 частини першої статті 155 КАСУ.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Задача 14. Ухвалою Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області відмовлено у задоволенні заяви фізичної особи-підприємця К про видачу дубліката виконавчого листа.

Чи обґрунтованими є дії суду?

Як повинен діяти суддя в цій ситуації?

Задача 15. Ухвалою Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська справа за позовом управління праці та соціального захисту населення Жовтневої районної у місті Дніпропетровську ради до фізичної особи В (адреса: м. Дніпропетровськ, вул. Робоча, 20/45) про стягнення коштів передана за підсудністю до Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська.

(адреса мешкання: відповідача зазначена, як м. Дніпропетровськ, вул. Робоча, 20/45, а тому справа повинна розглядатись за загальним правилом територіальної підсудності, тобто за місцем знаходження відповідача).

Чи правильне рішення ухвалив суд?

Як потрібно вирішити дану справу?

Задача 16. Громадянин К– позивач у справі про оскарження припису інспектора державної санітарно-епідеміологічної служби, – заявив у судовому засіданні відвід судді, оскільки відомо, що суддя та інспектор є сусідами і перебувають у дружніх стосунках. Знаючи, що відвід задоволено не буде, позивач завчасно підготував апеляційну скаргу на ухвалу суду, яку й подав відразу після проголошення ухвали про відмову у задоволенні відводу. Але суд апеляційну скаргу відмовився прийняти, розглянув справу за суттю і прийняв постанову, якою у задоволенні позову відмовив.

Чи правомірне рішення прийнято судом першої та другої інстанції?

Якщо ні, то вкажіть своє бачення вирішення даної ситуації?

Задача 17. Ухвалою Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області залишено без розгляду позов фізичної особи С до відділення ДАІ з обслуговування м. Жовті Води Дніпропетровської області про скасування постанови про адміністративне правопорушення. В мотивувальній частині даної узвали судом зазначено, що оскільки, у судове засідання 17.11.2015

року позивач фізична особа С повторно не з'явилася та про причини неявки суд не повідомила, тому відповідно до ст. 155 ч. 1 п. 4 КАС України суд постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без розгляду, якщо належним чином повідомлений позивач повторно не прибув у судове засідання без поважних причин, та від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Задача 18. До Довгинцівського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області надійшов позов кандидата на посаду Криворізького міського голови особа Д до Комунального підприємства телекомпанія «Рудана» про визнання дій ЗМІ протиправними та зобов'язання вчинити дії. В судовому засіданні представником відповідача особа Н заявлено відвід судді посилаючись на п 4 ч 1 ст. 27 КАС України, мотивуючи це тим, що на розгляді у судді перебуває цивільна справа за позовом особи Н до КПТ «Рудана» про спростування недостовірної інформації і за цією справою винесена ухвала про забезпечення позову, яку вони вважають незаконною та оскаржили в апеляційному порядку. Вважає, що суддя, знаючи, що оскаржили її ухвалу буде неупереджено ставитися до даної справи. Ухвалою Довгинцівського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області відмовлено у задоволенні клопотання про відвід судді.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Яким Ви бачите розв'язання даного клопотання?

Задача 19. Особа Д заявила клопотання про відкликання позову в судовому засіданні. Ухвалою Самарського районного суду задоволено клопотання та залишено позов без розгляду.

Чи правомірними є дії суду?

Чи можливо відкликати позов до відкриття провадження?

Яке рішення приймає суд у разі відкликання до відкриття провадження?

Задача 20. В судовому засіданні Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська представником позивача – товариства з обмеженою відповідальність «Грим» було надано паспорт громадянина П, однак довіреності на представництво даного підприємства надано не було.

В ролі якого учасника по справі виступає громадянин П?

Які документи надаються суду для встановлення особи та її процесуальних прав?

Які процесуальні права та обов'язки мають сторони у адміністративному судочинстві?

Задача 21. Особа М оскаржила правовий акт індивідуальної дії і при цьому звернулась до Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська з адміністративним позовом до кількох відповідачів, лише частина з яких мала статус суб'єкта владних повноважень. Ухвалою від 10.09.2015 року суд відмовив у відкритті провадження за позовними вимогами до всіх

відповідачів із посиланням на те, що вони не належать до компетенції адміністративних судів.

Чи обґрунтованою є ухвала?

Задача 22. Дніпропетровським окружним адміністративним судом залишено позовну заяву Нікопольської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління ДФС у Дніпропетровській області до Приватного підприємства «Торонто» про стягнення коштів без руху, посилаючись на ту обставину, що в ній відсутні докази надіслання відповідачу копії позовної заяви та доданих до неї документів (квитанція про направлення із описом вкладення, тощо) та квитанції про сплату судового збору

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

В яких випадках адміністративний позов залишається без руху?

Задача 23. До Солонянського районного суду Дніпропетровської області під час розгляду справи по суті позивачем було заявлено клопотання про відмову від позову до інспектора дорожньо-патрульної служби відділу Державної автомобільної інспекції м. Запоріжжя ГУ МВС України в Запорізькій області А про скасування постанови та закриття адміністративної справи. За результатами розгляду даного клопотання суд закрив провадження по справі.

Чи правомірне рішення прийняв суддя?

Яким Ви бачите розв'язання даного клопотання?

Задача 24. Суддя Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська, перевіривши матеріали адміністративного позову особи Н до Управління Пенсійного фонду України в Амур-Нижньодніпровському районі про визнання дій неправомірними та зобов'язання вчинити певні дії відкрив скорочене провадження.

В загальному, скороченому чи письмовому провадженні має розглядатись дана справа? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 25. Суддя Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська 10.11.2015 року оголосив у судовому засіданні вступну та резолютивну частину постанови. Повний текст постанови виготовлено 17.11.2015 року.

Повний текст постанови має бути виготовлений протягом 5 календарних чи 5 робочих днів?

Які наслідки не вчасного виготовлення судового рішення?

Якими законами чи нормативно-правовими актами регулюється термін складання судового рішення?

Задача 26.

Ухвалою Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області було відмовлено у відкритті провадження по адміністративній справі за позовом Н до Нікопольської міської ради про визнання протиправними дій щодо встановлення меж земельних ділянок та скасування рішення, оскільки оскаржуване рішення стосується не дій суб'єкта владних повноважень в сфері публічно-правових відносин, а дій відповідача, пов'язаних з

вирішенням питання щодо встановлення меж земельних ділянок, у зв'язку з чим, даний спір необхідно вирішувати у порядку цивільного судочинства.

(З матеріалів справи вбачається, що фактично спір виник із земельних правовідносин, які регулюються Земельним та Цивільно-процесуальним кодексами України).

Оскаржуване рішення стосується не дій суб'єкта владних повноважень в сфері публічно-правових відносин, а дій відповідача, пов'язаних з вирішенням питання щодо встановлення меж земельних ділянок, у зв'язку з чим, даний спір необхідно вирішувати у порядку цивільного судочинства)

Чи обґрунтованими є дії суду?

Як повинен діяти суддя в цій ситуації?

Задача 27.

Фізична особа-підприємець В відкликала свою позовну заяву подану до Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу та просила залишити її без розгляду, посилаючись на те, що вона подана із порушенням правил територіальної підсудності. Суд своєю ухвалою задовольнив клопотання та залишив позовну заяву без розгляду на підставі пункту 5 частини першої статті 155 КАСУ.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Задача 28.

Голові правління державного казенного підприємства знизили заробітну плату, не попередивши за два місяці, як того вимагає КЗпПУ.

До якого суду і в якому порядку він може оскаржити наказ?

Задача 29. Студент філологічного факультету університету Олександр Петренко звернувся до міського комісаріату за місцем знаходження гуртожитку із проханням поставити його на військовий облік у зв'язку з переїздом на навчання до міста. Одночасно подав посвідчення про приписку з відміткою про зняття з військового обліку за попереднім місцем проживання. Відповідальний службовець комісаріату відмовився ставити його на військовий облік, оскільки О.Петренко не надав довідки з університету, що він дійсно є студентом і має право на забезпечення гуртожитком. В університеті відповіли, що таку довідку О.Петренку зможуть видати лише через два тижні, коли з відпустки вийде працівник, що відповідає за ведення обліку студентів.

О.Петренко оскаржив бездіяльність міського військового комісаріату до адміністративного суду щодо не взяття його на військовий облік , оскільки внаслідок такої бездіяльності з'являються підстави для притягнення О.Петренка до адміністративної відповідальності за порушення правил військового обліку (стаття 210 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Крім того, за відсутності відповідного запису у посвідченні про приписку він не зможе звернутися до паспортного столу для реєстрації свого нового місця проживання.

Суд, розглянувши адміністративний позов, відмовив у його задоволенні, зіславшись на те, що жодного права О.Петренка військовий

комісаріат не порушив, адже стати на військовий облік є обов'язком, а не правом призовника.

Чи допустив військовий комісаріат порушення прав, свобод чи інтересів О.Петренка?

Чи може суд надавати захист інтересам особи?

Чи правильне рішення ухвалив суд? Підготуйте консультацію, як діяти О.Петренку далі.

Задача 31. Мешканець села Петриківці фермер Іван Колодій звернувся до Петриківської Сільської ради із заявою про надання йому в короткострокову оренду земельної ділянки для вирощування нового сорту соняшника (1га), яка би прилягала до земель, що є у його власності . Сільська рада розглянула заяву І.Колодія і прийняла рішення про надання йому в оренду земельної ділянки розміром 1 га, прилеглої до Сільськогосподарських угідь І.Колодія з південної сторони. Зазначена земельна ділянка раніше належала іншому користувачеві, з яким сільська рада розірвала договір дострокової оренди через недоцільне її використання.

І.Колодій звернувся до районного суду з адміністративним позовом, у якому оскаржив рішення сільської ради. Позов він обґрунтував тим, що попередній користувач земельної ділянки використовував її для зберігання отрутохімікатів. Значна частина хімікатів зберігалася протягом тривалого часу під відкритим небом, тому земля зазнала значного забруднення і стала малопридатною для вирощування сільськогосподарських культур.

Суд, розглянувши справу, прийняв постанову, якою у задоволенні позову відмовив. Основним мотивом стало те, що сільська рада прийняла своє рішення відповідно до закону, адже прохання І.Колодія про виділення земельної ділянки для вирощування соняшника було повністю задоволено, а земельна ділянка, згідно з даними державного земельного кадастру, належить до земель сільськогосподарського призначення, тому суд не взяв до уваги посилання позивача на те, що вона є малопридатною для ведення сільського господарства.

Чи допустила порушення сільська рада прав, свобод та інтересів І.Колодія?

Чи врахував суд завдання адміністративного судочинства, відмовляючи в задоволенні позову?

Чи було перевірено рішення сільської ради на відповідність усім критеріям, що визначені ч.3ст2 КАСУ? Якщо ні, то які критерії були проігноровані?

Чи правильне рішення ухвалив суд? Підготуйте консультацію, як діяти І.Колодію далі.

Задача 32.Верховна Рада ухвалила закон, згідно з яким суб'єктам підприємницької діяльності, які працевлаштовують вихованців дитячих будинків, надається одноразова грошова допомога з державного бюджету за

кожну працевлаштовану особу. Виконання цього закону покладено на Міністерство праці і соціальної політики. Підприємство, яке працевлаштувало десять вихованців дитячих будинків, виграло справу проти міністерства і за постановою адміністративного суду мало одержати грошову допомогу. Однак на стадії виконання постанови суду набрав чинності новий закон про бюджет, яким було скасовано цей вид допомоги і встановлено, що невиконані судові рішення про зобов'язання виплатити таку допомогу не повинні виконуватися. На цій підставі державний виконавець закрив виконавче провадження.

Чи є підстави для оскарження рішення державного виконавця до адміністративного суду?

На які принципи адміністративного судочинства можна послатися для обґрунтування адміністративного позову?

Задача 33. 75-річний пенсіонер звернувся до адміністративного суду зі скаргою на рішення територіального органу Пенсійного Фонду України про відмову у збільшенні розміру пенсії. У скарзі пенсіонер виклав усі відомості, які вимагає КАСУ для позовної заяви. Але адміністративний суд залишив скаргу без руху і направив її для усунення недоліків у зв'язку з тим, що формою звернення до адміністративного суду має бути позовна заява, а не скарга.

Пенсіонер звернувся до юридичної клініки за допомогою в оформленні документа, оскільки йому тяжко самому переписувати скаргу та ще й у двох примірниках (для суду і для відповідача).

Чи правильно вчинив адміністративний суд?

Чи допустив суд порушення принципів адміністративного судочинства?

Чи можна оскаржити ухвалу суду про залишення скарги без руху в апеляційному порядку? Чи доцільно це робити у наведеній ситуації? Надайте консультацію пенсіонерові?

Задача 34. В одній зі справ у якості відповідача була притягнута ДПА України. Позивач просив захистити його право шляхом покладення певних обов'язків на одну із посадових осіб цього органу. Суд залишив справу без руху та зобов'язав узгодити вступну частину позовної заяви із її прохальною частиною.

Дайте оцінку дій суду. Чи дотримано принципу офіційності?

Задача 35.Залізничним судом м. Львова ухвалою було призначено судову будівельно-технічну експертизу. Розглянувши скаргу на цю ухвалу, апеляційний суд скасував її на тій підставі, що призначення експертизи як способу забезпечення доказів відбулося з порушенням порядку, встановленого ст. 75 КАСУ - без подання зацікавленою особою заяви про забезпечення доказів та її розгляду в установленому порядку.

Дайте оцінку діям суду. Чи взяв суд до уваги принципи офіційності?

Задача 36.Особою, яка була звільнена з посади заступником начальна об'єднання№1 їр режиму та оперативної роботи управління

виправно-трудових колоній Красноярського краю СРСР, було подано позов про неправомірне нарахування їй пенсії в меншому розмірі, аніж передбачений для осіб, які звільнені із аналогічних посад в Установах Державного Департаменту України з питань виконання покарань, займана посада при СРСР прирівняна до посади першого заступника начальника установ з нагляду , безпеки, охорони та оперативної роботи. Суд апеляційної інстанції у задоволенні позову відмовив, оскільки позивач не дав іншої довідки, яка б підтвердила відповідність займаної при звільненні посади іншій (вищій) посаді у структурі Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Проаналізуйте, чи дотримався суд принципу диспозитивності в судовому процесі?

Задача 37. У одній зі справ у якості відповідача була притягнута ДПА України. Позивач просив захистити його право шляхом покладення певних обов'язків на одну із посадових осіб цього органу. Суд залишив справу без руху та зобов'язав узгодити вступну частину позовної заяви із її прохальною частиною.

Дайте оцінку дій суду. Чи дотримано принципу офіційності?

Задача 38.Залізничним судом м. Львова ухвалою було призначено судову будівельно-технічну експертизу . Розглянувши скаргу на цю ухвалу, апеляційний суд скасував її на тій підставі, що призначення експертизи як способу забезпечення доказів відбулося з порушенням порядку, встановленого ст..75 КАСУ – без подання зацікавленою особою заяви про забезпечення доказів та її розгляду в установленому порядку.

Дайте оцінку діям суду. Чи взяв суд до уваги принципи офіційності?

Задача 39.Особою, яка була звільнена з посади заступником начальна об'єднання№1 із режиму та оперативної роботи управління виправно-трудових колоній Красноярського краю СРСР, було подано позов про неправомірне нарахування їй пенсії в меншому розмірі, аніж передбачений для осіб, які звільнені із аналогічних посад в Установах Державного Департаменту України з питань виконання покарань, займана посада при СРСР прирівняна до посади першого заступника начальника установ з нагляду , безпеки, охорони та оперативної роботи. Суд апеляційної інстанції у задоволенні позову відмовив, оскільки позивач не дав іншої довідки, яка б підтвердила відповідність займаної при звільненні посади іншій (вищій) посаді у структурі Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Проаналізуйте, чи дотримався суд принципу диспозитивності в судовому процесі?

Задача 40.У справі з приводу оскарження розпорядження міського голови відповідачем була названа відповідна міська рада.

Чи можна вважати належним відповідачем міську раду?

Чи може міська рада бути залучена до судового розгляду?

Задача 41.Суд залишив позовну заяву без руху, посилаючись на ту обставину, що вона подана неналежним позивачем – Міністерством закордонних справ, яке просило скасувати адміністративне стягнення, накладене на його працівників.

Чи обґрунтованою була відмова суду?

Як слід було вирішити справу?

Задача 42. Судді місцевого суду звернулися до суду із позовом, у якому просять стягнути на свою користь втрати частини заробітної плати, пов'язані з утриманням податку відповідно до Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» на користь. Свої позовні вимоги позивачі обґрунтовують тим, що протягом 2004-2006 років з нарахованої позивачам заробітної плати було отримано податок з доходів фізичних осіб. Оскільки судді відповідно до Указу Президента України від 10.07.1995р. №584/95 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту» звільнені від сплати прибуткового податку, то утримані з нарахованої позивачам заробітної плати відповідні суми підлягають стягненню на користь останніх. Протягом 2004-2006 років жодні зміни до кошторису відповідного місцевого суду стосовно компенсації втрати частини заробітку суддів від сплати податку не вносились, що не забезпечило належний рівень оплати праці суддів та призвело до зменшення фактично отриманої позивачами заробітної плати.

Хто є сторонами і третіми особами у цій справі?

(Ухвала ВАСУ від 10 липня 2008 року).

Задача 43. Гриценко В.Г. звернувся із позовом до інспекції державного архітектурно-будівельного контролю Кіровоградської міської Ради про визнання протиправною її бездіяльності, яка, на думку позивача, полягала у ненаданні йому дозволу на виконання будівельних робіт по реконструкції нежилого приміщення, вбудованого в житловий будинок по вул. Дзержинського, 35, площею 29,7 м. кв. під стоянку для легкового автомобіля із влаштуванням окремого в`їзду з вул. Дзержинського. Під час судового розгляду справи було виявлено, що рішенням Ленінського районного суду м. Києва від 19 січня 2005 року, залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Кіровоградської області, був задоволений позов Даценка В.В. до Гриценка В.Г. про усунення перешкод у користуванні житлом та відшкодування моральної шкоди. Підставою для цього, відповідно до цього рішення суду, стало проведення будівельних робіт без відповідного дозволу місцевої інспекції державного архітектурно-будівельного контролю та те, що отвір гаражних воріт виконано з порушенням будівельних норм.

Чи необхідно Даценка В.В. залучати до участі у цій справі. Якщо так, то у якій якості? (Ухвала ВАСУ від 15 грудня 2005 року)

Задача 44. В квітні 2005р. Голова Верховної Ради України звернувся до суду із заявою про дострокове припинення повноважень народного депутата України Олійника П.М., який 31.03.2002р. був обраний народним депутатом України від виборчого округу № 125 Львівської області і розпорядженням Керівника апарату Верховної Ради України № 1101 від

29.05.2002р. його було зараховано на роботу до Верховної Ради України четвертого скликання на постійній основі. Указом Президента України № 179/2005 від 04.02.2005р. Олійник П.М. призначений Головою Львівської обласної державної адміністрації. Вважаючи, що ця посада є несумісною із статусом народного депутата України, просив постановити рішення про припинення повноважень народного депутата України Олійника П.М. На момент перегляду у ВАСУ судових рішень по цій справі відбулися чергові вибори народних депутатів, в результаті яких обрано Верховну Раду України нового скликання.

Чи може Верховна Рада України нового скликання бути у наведених правовідносинах правонаступником Верховної Ради попереднього скликання?

(Ухвала ВАСУ від 15 листопада 2006 р).

Задача 45. Суд на основні ч.2 ст.19 КАС України постановив ухвалу про непідсудність вимог, які стосувались протиправності наказу Державної податкової адміністрації України «Про надання інформації державними нотаріальними конторами або приватними нотаріусами та про внесення змін до наказу Державної податкової адміністрації України від 29 вересня №45» від 19 серпня 2005 №352 (Наказ). За висновком суду оскаржений наказ був правовим актом індивідуальної дії. А тому, на думку судді, позивач порушив правило територіальної підсудності, звернувшись із позовом до суду за місцем знаходження відповідача».

Чи правильно суд застосував припис КАСУ про підсудність?

Задача 46. Особа оскаржила правовий акт індивідуальної дії і при цьому звернулася із адміністративним позовом до кількох відповідачів, лише частина з яких мала статус суб’єкта владних повноважень. Галицький районний суд м. Львова ухвалою відмовив у відкритті провадження за позовними вимогами до всіх відповідачів із посиланням на те, що вони не належить до компетенції адміністративних судів.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Задача 47. Особа відкликала свою позовну заяву та просила залишити її без розгляду, посилаючись на те, що вона подана із порушенням правил територіальної підсудності. Суд своєю ухвалою задовольнив клопотання та залишив позовну заяву без розгляду на підставі пункту 5 частини першої статті 155 КАСУ.

Чи обґрунтованою є ухвала суду?

Задача 48. Виявивши порушення закону з боку представництва іноземного суб’єкта господарювання, орган державної влади України поклав обов’язок усунути це порушення не на цього суб’єкта, а на керівника представництва. Позов від імені іноземного суб’єкта господарювання щодо оскарження припису був поданий до суду за вибором керівника. Однак суд повернув позовну заяву, стверджуючи, що заява мала бути подана до суду за місцем проживання посадової особи представництва.

Чи обґрунтованими є дії суду? Яким чином слід вирішити питання про підсудність цієї адміністративної справи?

Задача 49. На практиці суди отримують клопотання про проведення експертизи фальшивих на переконання заявника доказів, однак, без обґрунтування відмовляють у задоволенні такого клопотання. Суди не зважають на показання свідка про фальшивість підписів на документах, що є предметом судового розгляду.

Чи обґрунтованими є дії суду?

У який спосіб може поступити суд у такій ситуації?

Задача 50. При вирішення спору щодо заборгованості із заробітної плати перед секретарем місцевої ради суд поклав обов'язок доведення наявності такої заборгованості на позивача. Через те, що позивач не довів обставину заборгованості із заробітної плати суд відмовив у задоволенні позову.

Чи правомірним є дії суду?

Чим порядок доказової діяльності в адміністративних судах відрізняється від доказової діяльності і інших судах?

Задача 51. Позивач звернувся до адміністративного суду за захистом порушених органом виконавчої влади його прав шляхом подання скарги. Суд залишив це звернення без розгляду, у зв'язку з недотриманням особою вимоги щодо найменування звернення.

Чи правомірним є дії суду?

Як слід поступити судді у такому випадку?

Задача 52. Гр. М. звернулась до суду із цивільним позовом та просила визнати недійсним і скасувати розпорядження Франківської районної адміністрації Львівської міської ради, визнати частково недійсним договір купівлі-продажу квартири та визнати за нею право власності на частину квартири. Суд залишив позовну заяву М. без руху та надав можливість уточнити вимоги.

Чи правомірним є дії суду?

Якими мали би бути дії суду?

Задача 53. Державна податкова інспекція звернулась до суду із вимогою застосувати до товариства із обмеженою відповідальністю – платника податків арешт активів шляхом зупинення операцій на рахунках в установі банку. 18 травня 2006 р. суд першої інстанції, пізніше підтриманий судом апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову на підставі двох основних мотивів. По-перше, суд встановив безпідставність вимоги про зупинення операцій через відсутність обставин, які б обґрунтовували необхідність вжиття цього примусового заходу. По-друге, на момент розгляду справи суд констатував зміни до закону, якими позивач позбавлявся права звертатись до суду із такою вимогою.

Якою є правова позиція суду?

Критерії оцінювання
Критерії оцінювання аудиторної роботи
студентів (слухачів) на семінарських та практичних заняттях

БАЛИ	**ПОЯСНЕННЯ**
5	Студент, слухач демонструє теоретичні знання з конкретної теми на **високому понятійному та фундаментальному рівні**, переконливо доводить наявність сформованих необхідних **практичних навичок та вмінь**; один із обраних видів навчальних завдань, передбачених планом заняття, **виконано якісно і в повному обсязі**. Під час заняття продемонстровано **цілеспрямовану активність та бажання приймати участь у наукових дискусіях**, виконувати запропоновані викладачем додаткові завдання. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтується **на глибокому знанні** чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики. Враховуються підготовлені реферати, повідомлення, виступи, творчі есе тощо. Підготовлено наукову статтю, тези наукової конференції з питань теми навчального заняття.
4	Теоретичні питання, винесені на розгляд, студентом, слухачем **засвоєні у повному обсязі;** один із обраних видів навчальних завдань, передбачених планом заняття, **виконано на належному рівні**. **В основному сформовані** необхідні практичні навички та вміння. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань **ґрунтується на знанні** чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики. Протягом навчання продемонстровано бажання отримувати нові знання. Під час заняття продемонстрована активність та ініціативність.
3	Студент, слухач демонструє **поверхневий рівень** засвоєння теоретичних питань, винесених на розгляд**;** практичні навички та вміння мають **фрагментарний характер**, потребують подальшого напрацювання та закріплення. Один із обраних видів навчальних завдань, передбачених планом заняття, **виконано з не суттєвими помилками.** Під час заняття продемонстровано **помірну активність та ініціативність**.
2	Теоретичні питання, винесені на розгляд, студентом, слухачем **засвоєні частково**; практичні навички та вміння **сформовані недостатньо**; під час заняття не продемонстровано належну **активність та ініціативність**; **більшість** навчальних завдань **виконано частково,** деякі з виконаних завдань **містять істотні помилки,** які потребують подальшого усунення. Загальна активність на занятті була низькою.

1	Студент, слухач **не готовий до заняття, не знає** більшої частини програмного матеріалу, **з труднощами виконує** завдання, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття, **допускає змістовні помилки, не володіє** відповідними вміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань. Під час заняття не проявлено ніякої активності у доповненнях до відповідей, розгляду дискусійних питань.
0	**Відсутність на занятті**

Рекомендована література

1.1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 19. – Ст. 583).

1.2. Кодекс адміністративного судочинства України. –К., 2015.

1.3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122 (зі змінами та доповненнями).

1.4. Кримінальний кодекс України від 1 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст.131.

1.5. Кримінально-процесуальний Кодекс України від 28 грудня 1960 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1961. – №2. – Ст.15.

1.6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р.// Урядовий кур'єр. – 2002. – 6 березня.

1.7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.

1.8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 27. – Ст. 282.

1.9. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15 січня 1998 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.

1.10. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.

1.11. Про державний кордон України : Закон України від 4 листопада 1991 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.

1.12. Про державну службу : Закон України від 16 грудня 1993 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.

1.13. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 30 січня 2011 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2011.- №32. – Ст.314.

1.14. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

1.15. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222.

1.16. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

1.17. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

1.18. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.

1.19. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст.1.

1.20. Про прокуратуру: Закон України (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.

1.21. Про судоустрій і статус суддів: Закон України (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст. 529.

1.22. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

1.23. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 455.

1.24. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів. Закон України від 24 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.

1.25. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16.

1.26. Про дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006.- № 29.

1.27. Про дорожній рух: Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 31. – Ст. 338.

1.28. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 р. //Голос України. – 2004.–13 січня. – № 5.

1.29. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

1.30. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Голос України.–2002.–27 березня.

1.31. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду: Закон України від 01 грудня 1994 р. // Голос України. – 1995.– 17 січня

1.32. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 04 лютого 1994 р. // Голос України. – 1994.– 30 березня

1.33. Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання: Прийнято резолюцією 39/46 Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1984 р. // Права людини: Збірник документів / Укл. В.С. Семенов, О.Н. Ярмиш та ін. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1997. – С. 137-154.

1.34. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. // Збірник нормативних актів з питань правозахисної діяльності. – К., 1995. – 542 с.

1.35. Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1991 р. № 114. / Оголошено наказом МВС України № 358 від 13 вересня 1991 р.

1.36. Правила застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Україні: Затверджені постановою Ради Міністрів УРСР від 27 лютого 1991 р. // ЗП УРСР. - 1991. - № 3. - Ст. 18

1.37. Про затвердження Положення про дозвільну систему: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576 //Зібрання законодавства України. – Офіційне видання. – 2000. –Т. 5.

1.38. Про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції "Грифон": Наказ МВС України від 19.11.2003 № 1390.

1.39. Про створення спеціальних підрозділів міліції для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть здасть у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів: Наказ МВС України від 23.07.1997 № 467.

1.40. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення, та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів: Затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. за № 622.

1.41. Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення старшими судовими розпорядниками та судовими розпорядниками проведення судового засідання, їх взаємодії з правоохоронними органами. Наказ Державної судової адміністрації України № 182/04 від 18.10.2004.

2. Підручники, монографії та інші наукові видання:

2.1. Адміністративна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки [Текст] : монографія / [О.Ю. Дрозд, О.В. Копан, С.М. Рогозін, С.А. Шепетько, О.М. Юрченко]. – К. : "МП Леся ", 2013. – 240 с.

2.2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ [навч. посіб.] / [Чернєй В.В, Братель С.Г., Луговий І.О. та ін.], / Під. заг. ред.Коваленка В.В. [5-те вид.]. – К.: ПП "Дірект Лайн", 2014. – 408 с.

2.3. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ у питаннях та відповідях [навч. посіб.] / [Братель С. Г., Константінов С. Ф., Луговий І.О.та ін.]. – [2-е вид.]. – К. : ПП "Діректт Лайн", 2014. – 236 с.

2.4. Адміністративне право зарубіжних країн : [курс лекцій] / [Братель С. Г., Іщенко Ю.В., Луговий І.О. та ін.] ; за ред. О. В. Кузьменко. –К. : Юрінком Інтер, 2014. – 528 с.

2.5. Адміністративні проступки, підвідомчі міліції: кваліфікація, доказування, Константінов С. Ф., Луговий І.О. та ін.] ; за заг. ред. В. В. Коваленка. – [3-є вид.]. – К. : ПП "Діректт Лайн", 2014. – 256 с.

2.6. Адміністративно-правове та організаційне забезпечення міліцією правопорядку під час виборчого процесу [навч. посіб.] / [Братель С. Г., Константінов С. Ф., Луговий І.О. та ін.]. – [3-є вид., доопр.]. – К. : ПП «Діректт Лайн», 2014. – 100 с.

2.7. Басалик О. І. Особиста свобода громадян в адміністративному праві / О. І. Басалик // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 59-62.

2.8. Братель С. Г. Дотримання прав і свобод громадян під час затримання працівниками патрульної служби МВС України / С. Г. Братель // Митна справа. – 2011. – № 2. – Ч. 2. – С. 294-299.

2.9. Державна служба в Україні: теоретикоправова характеристика у контексті реформування законодавства: монографія / За заг. ред. Ківалова С.В., Білої-Тіунової Л.Р. / [С.В.Ківалов, Біла-Тіунова Л.Р., І.П. Голосніченко, Золотарьова Н.І. та ін.]. – Одеса : Фенікс, 2013. – 438 с.

2.10. Діяльність дільничних інспекторів міліції щодо попередження та припинення злочинів та адміністративних правопорушень : [Методичні рекомендації] / МВС України. КНУВС. ННІПКГБПС; І.М. Копотун, В. Л. Костюк, О. Г. Пелагеша та ін. – Київ, 2008. – 54 с.

2.11. Довідник працівника міліції / За заг. ред. В.Ю. Захарченка. – К.: "МП Леся", 2012. – 220 с.

2.12. Закон України "Про засади запобігання і протидії корупції". Науково-практичний коментар. – К.: "Видавничий дім "Скіф"", 2012. – 512.

2.13. Коментар Закону України "Про дисциплінарний статут органів внутрішніх справ : [навч. посіб.] / [Братель С. Г., Варивода В.І., Константінов С. Ф. та ін.] ; за ред. В. В. Коваленка. – К. : Дакор, 2011. – 14.

2.14. Коментар Закону України "Про міліцію": [наук.-практ. посіб.] / [Чернєй В.В., Братель С.Г., Луговий І.О. та ін.]; під заг. ред.В.В. Коваленка. – [2-е вид.]. – К. : ПП "Діректт Лайн", 2013. – 256 с.

2.15. Концептуальні засади соціально-правового захисту працівників ОВС України: Монографія / МВС України. Донецький юрид. і-нт Луганський ДУВС. /За ред. Л.М. Князькової. – Донецьк, 2010. – 150 с.

2.16. Кривий А.О. Адміністративно-правова діяльність чергової служби органів внутрішніх справ: Автореф. дис. канд. юрид. наук (12.00.07)/ ДДУВС. – Дніпропетровськ, 2011. – 20 с.

2.17. Організація діяльності міліції громадської безпеки. Навчальний посібник./ За заг. ред. Олефіра В.І. Видання друге. – К.: ПП "Директ Лайн", 2012.

2.18. Організація діяльності служби дільничних інспекторів міліції: науково-практичний посіб. / Авт. кол. М.О. Свірін та ін., за заг. ред. докт. юрид.наук професора Вербенського М.Г. – Київ:, 2013. – 248 с.

2.19. Професійна діяльність працівників Патрульної служби МВС: Навч.посібник / Кол. авт.; Дніпропетровськ: Дніпроп. Держ. ун-т внутр. справ, 2011. – 184 с.

2.20. Співвідношення адміністративної відповідальності з іншими заходами адміністративного примусу [Текст] : монографія / [Ю.В. Дрозд, О.Ю. Дрозд, С.М. Рогозін, С.А. Шепетько, О.М. Юрченко]. – К.: "МП Леся", 2013. – 233 с.

2.21. Стаматіна М.В. Організація діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу : Дис.... канд. юрид. наук (12.00.07) // ХНУВС. – Харків: 2012. – 187 с.

2.22. Сущенко В.Д., Константінов С.Ф., Єрмаков Ю.О., Луговий І.О., Мозоль С.А. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення: Навчальний посібник. – К.: "МП Леся", 2012.

2.23. Тактика дій працівників міліції щодо виявлення та припинення правопорушень і злочинів: Навч. посібник / Кол. авт.; Дніпропетровськ:Дніпроп. Держ. ун-т внутр. справ, 2011. – 100 с.

6. Інтернет-ресурси:

http://www.president.gov.ua/ - Офіційний сайт Президента України;

http://www.rada.gov.ua/ – Офіційний портал Верховної ради України;

http://reyestr.court.gov.ua – Офіційний сайт єдиного державного реєстру судових рішень України";

http://www.kmu.gov.ua/ – Офіційний портал Кабінету міністрів України;

http://vkksu.gov.ua/ – Офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo/all/sites.htm – перелік серверів державних органів на сайті Верховної Ради України;

http://www.scourt.gov.ua/ – Офіційний сайт Верховного Суду України;

http://www.minjust.gov.ua/ – Офіційний сайт Міністерства юстиції України;

http://www.constcourt.gov.ua/ – Офіційний сайт Конституційного Суду України;

http://www.cvk.ukrpack.net/ – Офіційний сайт Центральної виборчої комісії.

http://www.lawbook.by.ru/ - сайт “Бібліотека юриста

http://www.ulf.com.ua/ - Українська правнича фундація

http://www.ecle.gov.ua/ - Центр європейського і порівняльного права

http://www.nplu.kiev.ua/ - Національна Парламентська бібліотека України

http://www.nbuv.gov.ua/ Наукова бібліотека ім. В.І.Вернадського

http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib університету “Києво- Могилянська академія”